

Sübha-i Sıbyân Adlı Eser Özelinde Manzum Sözlüklerin İlköğretim ve Ortaöğretim Ders Müfredatında Öğretim Metodu Olarak Kullanılması

The Use of Verse Dictionaries as a Teaching Method in Primary and Secondary Education Curricula: The Case of the Work Titled Sübha-i Sıbyân

Kemal Baş

Yüksek Lisans, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı
Master's Degree, TRNC Ministry of National Education
Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
kemalbaskemalbas@hotmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-7737-9832>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 17 Ekim / October 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 24 Aralık / December 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Cite as: Baş, Kemal. "Sübha-i Sıbyân Adlı Eser Özelinde Manzum Sözlüklerin İlköğretim ve Ortaöğretim Ders Müfredatında Öğretim Metodu Olarak Kullanılması." *Kıbrıs* 15 (Aralık 2024): 17-24. <https://doi.org/10.58607/cyprus.1568136>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Kemal Baş**).

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Sübha-i Sıbyân Adlı Eser Özelinde Manzum Sözlüklerin İlköğretim ve Ortaöğretim Ders Müfredatında Öğretim Metodu Olarak Kullanılması

Öz

Bu araştırmada, Türk kültür ve medeniyet tarihi ve birikimi içerisinde, Osmanlı eğitim ve öğretim hayatında mühim ve istisnai bir yere sahip olan ve Türkiye’de 60’ı aşkın nüshası olan manzum sözlük kitabı Sübha-i Sıbyân’ın Türk kültür ve medeniyet hayatındaki yeri ve önemi üzerinde durularak; manzum sözlüklerin ilköğretim ve ortaöğretimde okutulmasının sağlayacağı etki ve faydalar üzerinde tespitler yapılmıştır.

Sözlükler, milletlerin ve medeniyetlerin tarihteki varlıklarının ve şahsiyetlerinin sembollerinden birisi olan ses, söz ve kadim bayraklarının yani dillerinin, kültürlerinin sahip olduğu kelimeleri uhdesinde ve bünyesinde toplayarak değerlerini ve kazanımlarını emanet ettiği kelimeleri korumakta ve kelimelerin zaman içerisinde kazandığı anlam dünyaları hakkında okuyucularına, sahiplerine bilgi vermektedir.

Araştırma sonucunda, Sübha-i Sıbyân adlı eser özelinde manzum sözlüklerin ilköğretim ve ortaöğretim ders müfredatında öğretim metodu olarak kullanılmasının faydalı olabileceği, öğrencilerin sözlüğü nasıl kullanacağını öğretmeninden öğrenmesi, öğrencilerin süreç içerisinde sözlük uygulamalarına karşı bakışını olumlu yönde etkileyeceği, manzum sözlüklerin bu sayede kullanımı ile eğitim ve öğretimin verimliliğini artırarak öğrencilerin kelime hazinesinin gelişimini hızlandıracağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sübha-i Sıbyân, Ferişteoğlu Lugati, Manzum Sözlük, Manzum Arapça-Türkçe Sözlük.

The Use of Verse Dictionaries as a Teaching Method in Primary and Secondary Education Curricula: The Case of the Work Titled Sübha-i Sıbyân

Abstract

In this research, the place and place of the verse dictionary book Sübha-i Sıbyân, which has an important and exceptional place in the Ottoman education and training life within the history and accumulation of Turkish culture and civilization and has more than 60 copies in Turkey, in Turkish culture and civilization life. emphasizing its importance; Determinations were made on the effects and benefits of teaching verse dictionaries in primary and secondary education.

As a result of the research, it can be beneficial to use verse dictionaries as a teaching method in the primary and secondary school curriculum, specifically in the work called Sübha-i Sıbyân, students learning how to use the dictionary from their teachers will positively affect the students' perspective on dictionary applications in the process, and the use of verse dictionaries in this way will improve education and training. It was concluded that it would accelerate the development of students' vocabulary by increasing the efficiency of teaching.

Keywords: Sübha-i Sıbyân, Ferişteoğlu Dictionary, Verse Dictionary, Verse Arabic-Turkish Dictionary.

Giriş

İslam kültüründe belagat ve benzeri çoğu çalışma gibi, sözlük çalışmalarının da büyük öneminin olduğu, okunacak Arapça eserleri çözümlemeyi kolaylaştıracak, doğru anlamayı sağlayacaktır. Bu bağlamda Türk kültür tarihi içerisinde, özellikle Osmanlı eğitim hayatında manzum sözlük yazımının ilk olarak Ferişteoğlu lügati ile karşımıza çıkmakta olduğunu biliyoruz.¹

Manzum sözlük yazma geleneğinin, sonraki yüzyıllarda daha farklı usul ve biçimlerde kendini gösterdiğini, Ferişteoğlu Lugatine nazire olarak yazılmış olduğu anlaşılan Sübha-i Sıbyân adlı eser örneğinde belirgin olarak görmekteyiz. Gerek Ferişteoğlu Lugati, gerekse Sübha-i Sıbyân

¹ Kemal Baş, *Sübha-i Sıbyân'ın Kıbrıs Nüshaları* (Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2009), xi.

Sübha-i Sıbyân Adlı Eser Özeline Manzum Sözlüklerin İlköğretim ve Ortaöğretim Ders Müfredatında Öğretim Metodu Olarak Kullanılması

adlı eserlerin kelime kadrosunu, kültür çevresini de içine alarak İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an'ın ve İslam kültür tecrübelerinin oluşturduğunu belirtmeliyiz.

Sübha-i Sıbyân sözlükleri, manzum sözlükçülük alanında öne çıkan ve küçük yaşta öğrencilerin dil eğitiminde kullanılan önemli eserlerdendir. Bu sözlükler Osmanlı döneminde sıbyân mektepleri olarak bilinen ve 5-6 yaş grubu kız/erkek öğrencilerin eğitim aldıkları okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Aruz ölçüsü ve manzum metin özellikleri temel alınarak yazılan bu eserler, çocuklara yönelik kolay, eğlenceli ve kalıcı bir öğretim yönteminin izlenmesi açısından faydalı olmuştur. Ahenkli bir dille, aynı dize içerisinde Arapça bir sözcüğün Türkçesi verilmiş ve bu ahenk ile oluşturulan anlam çerçevesi kalıcı kılınmıştır. Söz konusu özellikleri dolayısıyla çokça tercih edilen bu sözlüklerin Türkiye'de 60'tan fazla yazma nüshası olduğu ve 1800-1900 yılları arasında da en az 30 kez basıldığı bilinmektedir. Bunlara ek olarak Kıbrıs'ta da iki yazma nüshanın olduğu görülür.²

Osmanlı kültür hayatı içerisinde, 18. yüzyılda başlayıp, 19. yüzyıla kadar devam eden süreçte, eğitim hayatının vazgeçilmezleri arasında bulunan bu sözlüklerin, çocuklar için hazırlanmış Arapça-Türkçe manzum sözlük kategorisi içerisinde yer aldığını, eğitim öğretim süreçlerinde sıklıkla kullanıldığını özellikle belirtmek gerekir. Manzum sözlükler genelinde, Sübha-i Sıbyan adlı eser özelinde yer alan sözlüklerin günümüz koşullarında ilköğretim ve ortaöğretimde bir öğretim metodu olarak yer alması ve okutulması öğretim verimliliği açısından özellikle düşünülmelidir. Osmanlı kültür ve eğitim medeniyeti sürecinde manzum sözlüklerin değerlendirilmesi öğrencilere katkı bağlamında etkisi yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu itibarla manzum sözlükler özelinde sözlükler genelinde bir eğitim kültürünün oluşması ve oluşturulması öğrencilerin kelime hazinesinin geliştirilmesi açısından büyük bir kazanım olacaktır.

Sıbyân mekteplerinde öğretilen derslere ilaveten okutulan Sübha-i Sıbyân örneğinde olduğu gibi bu manzum sözlüklerdeki temel amacın, çocukların sözcükleri daha kolay ezberlemeleri, öğretilmek istenenin hafızada daha kolay kalabilmesini sağlamak olduğu, bunun için de ahenkli bir söyleyişin kullanılarak, ses, kafiyeye ve anlam özelliklerinden faydalandığı anlaşılmaktadır. Kur'an'ın doğru okunup, belleğe daha kolay yerleşmesi için yazıldığı anlaşılan bu tip manzum sözlüklerde, kutsal kitabın (Kur'an-ı Kerim) okunması sırasında dilin doğru, etkili, güzel, sanatlı kullanımının önemini ortaya koymak diğer amaçlar arasındadır.

Bu sözlükler bilhassa ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin istekleri doğrultusunda hem öğrencilerin aruz eğitimini desteklemek hem de özellikle Arapça-Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarını ezberlerinde tutarak öğrenmelerini sağlamak açısından önemlidir. Bu sayede kelime hazineleri gelişen öğrencilerin günlük konuşma dilinde kullanacakları kelime sayısının da artacağı ön görülmektedir.

Pek çok manzum sözlüğün mukaddime kısmında "lügat ilmi"nin insanı zeki edeceğinden bahsedilmesi ve hatta müelliflerinin de çocukluklarında en azından bir manzum sözlük ezberlediği beyan etmesi, üzerinde durulması gereken önemli bir ayrıntıdır.³

1. Manzum Sözlüklerin İlköğretim ve Ortaöğretimde Kullanımı

Anlama, anlatma ve davranış geliştirme süreçlerinden yoğunluklu olarak elde edilen birikim ve kazanım, kişinin anlama ve anlatma imkânları ölçüsünde eğitimin ve öğretimin temel parametreleri olarak değerlendirilmektedir.

² Osman Erciyas, "Sübha-i Sıbyân'ın Kıbrıs Nüshalarında Dil ve Anlatım Özellikleri," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 9, sy. 5 (2020): 3195-3206.

³ Atabey Kılıç, "Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği ve Türkçe-Arapça Sözlüklerimizden Sübha-i Sıbyan," *Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1, sy. 20 (2006): 65-77.

Araştırmacılar tarafından kabul edilen tam anlamıyla söz varlığı; "Belirli bir kişi tarafından bilinen ve kullanılan tüm kelimeler" olarak tanımlanır. Hiç şüphesiz, bir dilin kullanıcısı o dilin bütün söz varlığına hâkim olamaz.⁴ Dolayısıyla okuduğu bir kitapta, dinlediği bir şarkıda anlamını bilmediği, bilse bile anlam inceliklerinden haberdar olmadığı bir kelime ile karşılaşabilir. Konuşurken ve yazarken bazı kelimelerin anlamında tereddüde düşebilir, kendini ifade etmek istediğinde meramını en iyi anlatacak kelime o esnada aklına gelmeyebilir. Bunlar, kelimeler hakkında her zaman yardımcı bir kaynağa ihtiyaç olduğunu, kaynakların önemini okuyucuya gösterir.⁵

Günümüz dünyasında özellikle okul öncesi dönemden adım adım başlayıp günümüzde sözlü ve yazılı kültür ve medeniyetin içinde dünyaya gelen ve kendini yetiştirenler olarak sözlü ve yazılı kültürün bir yansıması olan sözlüklere başvurma ve sözlüklerden yararlanma ihtiyaçımızın olduğu bilinen bir gerçektir. Sözlük kullanmanın okuryazarlar ve özellikle öğrenciler için çok önemli ve gerekli bir referans olduğu araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır.

Sözlük kullanmanın okuryazarlık açısından genel yararları arasında söz varlığını okuyanın, araştırmanın bilgi birikimini zenginleştirmesinin öne çıkarılması, bu sayede bilgi birikiminin çeşitliliğinin bilinmesi gerekir. Bu bağlamda sözlüklerin bir kelime ve anlamın yanı sıra söyleyiş ve yazılı dil ahengi, telaffuz, yazım, söyleyiş ve dil bilgisi vb. özellikleri hakkında da bilgi içerdiği herkesin bildiği bir gerçektir.⁶

Sözlük kullanma kültürü, isteği ve edinimi milletlerin, medeniyetlerin, milletlerin kültür ve medeniyet varlığının bilinmesi ve milletlerin ve insanların gelişimi açısından önemli bir gerçeklik ve gerekliliktir. Bu amaç ve gaye doğrultusunda geçmişten tüm birikimleriyle günümüze gelerek sözlük kullanma kültür, bilgi, beceri ve alışkanlıkları ve edinimleri kazandırmaya yönelik etkinliklere, eğitim ve öğretim süreçlerinde özellikle Türkçe derslerinde zaman zaman başvurulmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı yayınlarında ve bu alandaki farklı araştırmalarda söz ve kültür medeniyetimizin varlığına ve kazanımlarına ilişkin araştırma verilerinde "Resimli sözlük, sözlük, kelime haritası, kelime kartları ve benzer araçlardan yararlanılır" ve "Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarının anlamlarını sözlüklerden kontrol etmeleri sağlanır" açıklamalarına yer verilerek sözlüğe, sözlük kullanma becerilerine işaret edilmekte olduğu bilinmektedir.⁷

Öte yandan eğitim öğretim süreçlerinde ilköğretim ve ortaöğretim özelinde kimi çalışmalarda dolaylı olarak sözlük kullanma ihtiyaçı söz konusudur. Bu bilgilerden hareketle söylenebilir ki sözlük kullanma bilgi, beceri ve alışkanlıklarını kazandırmanın diğer derslerle beraber özellikle Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin önemli amaçlarından, gayelerinden biri olduğu, kelimelerin etimolojisini de içine alacak şekilde öğrencilerin kelime dağarcığının gelişiminin sağlanmasıyla ifade gücünün artacağı söylenebilir.

Sözlüklerimizin söz varlığı ve okuryazarlık açısından çok önemli olması bilinmesine rağmen bu konuda bazı sorunların olduğu da yapılan araştırmaların ortaya koyduğu gerçektir. Konuyla ilgili çalışmaları bulunan birçok araştırmacı; millet olarak eğitim ortamlarının dışında sözlük kullanma, cebimizde küçük bir sözlük taşıma gibi bir alışkanlığımızın olmadığını belirtmektedir. Tüm bu araştırmalar sözlük kullanma ilęisinin yeterli düzeyde olmadığı sonucunu bizlere

⁴ Ali Püsküllüoğlu, *İlköğretim 6., 7., 8. Sınıflar İçin Türkçe Sözlük* (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2009); *Türkçe Sözlük*, 10. baskı (Ankara: TDK Yayınları, 2005).

⁵ Tahir Tağa, "Ortaokul Öğrencilerinin Sözlük Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma," *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 26, sy. 2 (2022).

⁶ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim* (Ankara: TDK Yayınları, 1998).

⁷ Yaşar Budak, "Sözcük Öğretimi ve Sözlüğün İşlevi," *Dil Dergisi* 92 (2000): 19-25.

Sübha-i Sıbyân Adlı Eser Özelinde Manzum Sözlüklerin İlköğretim ve Ortaöğretim Ders Müfredatında Öğretim Metodu Olarak Kullanılması

göstermektedir. Bu tespitler ışığında bakanlık eliyle sözlük becerisi eğitiminin okullarımızda yaygınlaştırılması eğitim vizyonu açısından gerekli olduğu görülmektedir.⁸

Bu makalede de ifade edildiği üzere; manzum sözlükler genelinde Sübha-i Sıbyan özelinde yer alan eserlerin yardımcı kaynak olarak ilköğretim ve ortaöğretimde kullanımı öğretmenler eliyle yapıldığı takdirde zaman içerisinde öğrencilerin sözlüğe bakma, sözlüklerin önemini kavrama, sözlük karıştırma alışkanlığı edinmiş olacağı, bu noktada manzum sözlüklerin cazibe unsuru haline getirilebileceği düşünülmektedir. Edinilen sözlük kullanma alışkanlığı ile eğitsel manada genel olarak öğrencilerin kazanımlarının artacağı düşünülmektedir. Gelişen yeni dünya sisteminde özellikle medyanın dil yapımızı bozan sonuçları bu gerekliliği ortaya çıkarmaktadır.

Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığının tavsiye kararı alınmasıyla öğrencilerin hazır bulunuşluğu da dikkate alınarak öğretmenler eliyle yardımcı kaynak olarak manzum sözlüklerin ilköğretim ve ortaöğretimde yer almasıyla;

A. İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin Türkçeyi daha iyi ve etkili biçimde öğrenmesi, kavraması, sevmesi ve günlük hayatında doğru ve güzel kullanmasına katkıda bulunması sağlanacaktır.

B. İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin Türkçeyi daha iyi ve etkili biçimde öğrenmesi, kavraması, sevmesi ve günlük hayatında doğru ve güzel kullanmasına katkıda bulunması sağlanacaktır.

C. İlköğretim ve ortaöğretim yıllarında öğrencilerin sözlük kullanmayı öğrenerek, severek, alışarak içselleştirmesi üzerinde durulmasıyla öz güvenlerinin gelişimine katkıda bulunulması ve doğru dil kullanımının yaygınlaşarak istenen hedeflerin gelişimi sağlanacaktır.

D. Sözlük kullanma bilgi ve tecrübesinin ve en önemlisi sözlük ve dil sevgisinin öğrencide yerleşmesini sağlayarak zamanla öğrencileri yardımcı ders kitaplarını kullanmaya alıştırmak ve özendirmeyle öğrencide dilin gelişimi ve ifadenin gücü yazıda ve sözde sağlanacaktır.

E. Manzum sözlüklerin kullanımıyla özellikle ilköğretim, daha sonra ortaöğretim süreçlerinde Türkçenin öğrenilmesinde karşılaşılan zorlukların öğretmen marifeti ve etkili öğretme teknikleriyle kolayca aşılmasını sağlayacaktır. Öğretim tekniklerinin zenginleştirilerek müfredatta okutulması ve yaygınlaştırılması sözlük sevgisini artıracaktır.

F. Manzum sözlüklerin yardımcı ders kitabı olarak okutulması ve teşvik edilmesi ile doğru öğrenme ve öğrenilenlerin yerinde kullanımı sağlanmış olacak; bu sayede eğitim öğretim süreçlerinde değer kazanımları öğrenciye gizil olarak verilecektir. Değer kazanımlarının sözlükler eliyle manzum olarak verilmesi öğrencinin ilgisini de çekecektir.

G. Türkçeye ilgili önemli bilgi ve kuralların manzum sözlükler eliyle verilmesiyle Türkçenin daha verimli bir şekilde kullanılması, öğrencilerin kendilerini yazılı ve sözlü olarak ifade edebilmeleri sağlanacaktır.

H. Manzum sözlüklerin ana ve yardımcı ders kitabı olarak öğretmenler eliyle müfredata dahil edilerek okutulması ve teşvik edilmesi ile öğrenci, hakkında bilgisi olmadığı veya nereden ve nasıl öğreneceğini bilmediği bilgileri Sübha-i Sıbyan örneğinde olduğu gibi manzum sözlükler aracılığı ile öğrenecek ve öğrencinin problem çözme yeteneği gelişmiş olacaktır.⁹

I. Osmanlı sıbyân mekteplerinde okutulmuş bu tip manzum sözlüklerin tecrübesi söz konusu anlamda önem arz etmektedir. Öğrencilerin sözlüğü nasıl kullanacaklarını öğretmeninden öğrenmesi, sözlükten aradığı kelimeleri yardımcı kaynaklarla kolaylıkla bulması ve bulunduğu

⁸ Necati Kaya, *Okul Sözlüklerinin Değerlendirilmesi (1945-2005)* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007).

⁹ Kadir Uzun, "Manzum Sözlükler Bize Ne Anlatır?" *Türk Dili*, sy. 833 (2021): 72-79.

kelimeleri ders içi etkinliklerde kullanması öğrencilerin szlge yönelik tutumunu olumlu yönde etkileyecektir.

Sonuç

1. Tüm boyutlarda ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde öğrencilerin kelime hazine ve bilgilerini arttırmanın ve genişletmelerinin yollarından bir diğeri de manasını, anlamını, yansımalarını, etimolojisini bilmediğı sözcüklerin, kelimelerin anlamını/manasını; anlamını/manasını bildiğı sözcüklerin de farklı anlamlarını öğrenmek ve kavramak için sözlük kullanması/edinmesidir. Bu sayede yazılı ve sözlü olarak öğrencilerin ifade güçlerinin artacağı söylenebilir.

2. Günümüzün İlkokulları olarak da düşünebileceğimiz Osmanlı sıbyân mekteplerinde öğretilen derslere ilave olarak okutulan manzum sözlüklerdeki temel gaye ve amacın, çocukların sözcükleri daha kolay daha rahat ezberlemeleri, hafızada tutarak yeri geldiğinde kullanmaları, öğretilmek istenenin hafızada ve zihinde daha kolay kalabilmesini sağlamak olduğı bir gerçektir.

3. Osmanlı sıbyan mekteplerinde yani günümüz ilkokullarında eğitim ve öğretimde kafiye, ritim temelinde ahenkli bir söyleyişin tercih edilerek, ses, kafiye ve anlam özelliklerinden faydalandığı anlaşılmaktadır. Bu sayede zihindeki kelime dağarcığının artması sağlanmış olmaktadır.

4. Osmanlı kültür, medeniyet, eğitim ve öğretim birikiminde Kur'an'ın doğru okunup, belleğe daha kolay yerleşmesi için yazıldığı anlaşılan Sübha-i Sıbyan vb. manzum sözlüklerde, Müslümanların, İslam dinine mensup olanların kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'in okunması sırasında dilin doğru, etkili, güzel, sanatlı kullanımının önemini ortaya koymak amaçlar arasındadır. Yüzyılların getirdiğı medeniyet birikiminin ve tecrübenin günümüz için de uygulanabilir olabileceğı düşünölmektedir.

5. Osmanlı kültür, medeniyet, eğitim ve öğretim tarihi ve tecrübesinde manzum sözlükler; dil öğretiminde önemli bir açmazı ve eksikliği gidermiş olduğı, önemli bir ihtiyacı gidermiş/karşılammış olduğı açık olup bu önemli eserlerin hem ilmî hem de edebî değeri olan ürünlerden olduğı bilinen bir gerçektir.

6. Bilinmelidir ki değışen ve gelişen dünya ve buna bağılı olarak değışen ve gelişen, geliştirilmeye çalışılan eğitim sistemimiz çerçevesinde bugünün talebeleri/öğrencileri, Osmanlı eğitim sistemi dönemindeki gibi yaygın ve etkin bir şekilde sözlüklerle sıkı ve etkili bir ilişki içinde değıldir. Milli Eğitim bakanlığının alacağı tavsiye kararları ile manzum sözlüklerin önemli bir ihtiyacı karşılayacağı düşünölmektedir.

7. Osmanlı eğitim ve öğretim süreçleri ve tarihi dönemlerinde beşikte ninniler dinleyerek çocukluk çağına ulaşan, sıbyân mekteplerinde günümüz ilkokullarında sözlüklerdeki sözlükleri/kelimeleri hafızalarında tutarak, kulağını müziğe ve ritme alıştırtıp dil öğrenme becerilerini daha da artırıp geliştiren öğrencilerin, çeşitli sahalarda dikkate değeri başarılarla ulaşmış olduğı bilinmektedir. Bu kazanımların günümüz için de uygulanabilir olacağı düşünölmektedir.

8. Günümüz eğitim öğretim süreçlerinde ilköğretim ve ortaöğretimde özellikle Türkçe derslerinde bu dil mantığının çerçevesinin iyi tespit edilerek öğrenci hazır bulunuluğı da dikkate alınarak uygulanabileceğı düşünölmektedir.

9. Türkçe derslerinde manzum sözlük kullanımı ile öğrencilerin medeniyet birikiminin yansması şairlerimizi içselleştirerek şiir tecrübesine katkı sağlanabileceğı ve geliştirilebileceğı öngörülmektedir.

10. Osmanlı Sıbyan mekteplerinde, medreselerinde ve okullarında özellikle hocalar, öğretmenler, muallimler öncülüğünde eğitim ve öğretimine yardımcı olmak ve öğrencileri desteklemek üzere yazılan manzum sözlükler, Türkçe kelimelerin günümüz Türkçesi olarak

Sübha-i Sıbyân Adlı Eser Özelinde Manzum Sözlüklerin İlköğretim ve Ortaöğretim Ders Müfredatında Öğretim Metodu Olarak Kullanılması

karşılıklarını vererek bu dillerin hafızaya daha kolay girmesini sağlaması açısından öğretilmesini kolaylaştıran eğitici ve öğretici ders kitapları olarak ortadadır. Günümüz ilkokulları ve ortaöğretimde de bu mantığın kullanımı öğrencilerin bilgi birikiminin niteliğinin gelişmesi açısından önemlidir.

11. Tarihi kayıtların bize gösterdiği araştırmalar neticesinde ortaya çıkan bilgiler ışığında Osmanlı sıbyân okulları/ mekteplerinde küçük yaşta çocukların birkaç yıl süren eğitim ve öğretimleri süresince devam ettikleri bu okullarda etkili, yetkili, düzgün ve yerinde konuşma sanatı da diyebileceğimiz söz söyleyiş özelliği olan bu ilmin ders kitapları arasında yer alan bu sözlüklerin öğrencileri çok yönlü eğitici, yetiştirici ve öğretici roller üstlenmiş olduğunu araştırmalar bizlere göstermektedir.

12. Bu sözlüklerin ilköğretim ve ortaöğretimde yardımcı ders kitabı olarak kullanılması ile Türk edebiyatımız ve Türkçemiz üzerinde yapılacak araştırma ve çalışmalara önemli malzemeler sağlanacağı, öğrencilerin bilgi birikimlerini zenginleştireceği kesindir.

13. İlköğretim ve Ortaöğretimde sözlük kullanımlarının artırılması anlamında Milli Eğitim bakanlığının tavsiye kararlarının önemli olduğu bu sistemin kurularak yeni ve geleneksel öğretim metotları ve teknikleri ile harmanlanarak geliştirebileceği düşünülmektedir.

14. Öğrencilerin sözlüğe her yerde ulaşımının geliştirilerek, teknolojinin varlığı ile kolaylaştırılması sağlanarak tarihi birikimlerimizi yok saymadan sözlüklere karşı farklı ve olumlu yaklaşım geliştirmelerine etki etmesi beklenebilir. Bilişim çağında yüksek teknolojinin gelişmesi ve bu teknolojinin hızla tüm dünyaya yayılmasıyla akıllı telefon, tablet ve birçok teknolojik aygıtın öğrencilerin hayatında önemli bir yeri bulunduğu bir gerçektir. Bu unsurların öğretime uyarlanması önemlidir.

15. Yapılan bilimsel araştırma göstergelerinde öğrencilere göreceli olarak da tanımlanacak bir şekilde anlamını kavramayıp bilmedikleri ve yeni kazanım haline getirerek öğrendikleri sözcükleri/kelimeleri kavrayıp yazacakları bir sözlük ve/veya defteri bulundurmaları istenerek teknolojinin etkisinin eğitim ve öğretime dahil edilmesi sağlanabilir.

16. Yapılan araştırma bulguları göstermektedir ki özellikle ilköğretim ve Ortaöğretim kütüphanelerinde yer alan ve birçok alanda da kullanılabilirliği yüksek olan okul sözlüklerinin kullanıcıları olan öğretmen ve öğrencilerin duyarlı, bilgili bir şekilde eser ve sözlük kullanımına ilişkin bilimsel analiz, sentez ve verilerin azlığı, hedef kitleye yönelik hazırlanan sözlüklerin etkisini önemli ölçüde ve büyük oranda olumsuz yönde etkilemekte olduğunu araştırmalar bizlere göstermektedir.

Kaynakça

Aksan, Doğan. *Her Yöniyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları, 1998.

Baş, Kemal. *Sübha-i Sıbyân'ın Kıbrıs Nüshaları*. Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2009.

Budak, Yusuf. "Sözcük Öğretimi ve Sözlüğün İşlevi." *Dil Dergisi* 92 (2000): 19-25.

Erciyas, Osman. "Sübha-i Sıbyân'ın Kıbrıs Nüshalarında Dil ve Anlatım Özellikleri." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 9, sy. 5 (2020): 3195-3206.

Kaya, Necati. *Okul Sözlüklerinin Değerlendirilmesi (1945-2005)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Kılıç, Atabey. *Mustafa b. Osman Keskin Manzume-i Keskin-Türkçe-Arapça-Farsça Manzum Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

Kılıç, Atabey. "Manzum Sözlüklerimizden Sübha-i Sıbyân Şerhi Hediyeetü' İhvân." *II. Uluslararası Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi*. Manisa, 11-13 Kasım 2005.

Püsküllüoğlu, Ali. *İlköğretim 6., 7., 8. Sınıflar İçin Türkçe Sözlük*. Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2009.

Türkçe Sözlük. 10. baskı. Ankara: TDK Yayınları, 2005.

Uzun, Kadir. "Manzum Sözlükler Bize Ne Anlatır?" *Türk Dili*, sy. 833 (2021): 72-79